

Ивица Чаировић

Универзитет у Београду
Православни богословски факултет
Београд
chivica@gmail.com

УДК: 27-267

Утицај канона са сабора на Западу почетком IV века на одлуке донете на Првом васељенском сабору (325)

Сажетак: После великих гоњења Цркве Христове од I до почетка IV века, а услед доношења Миланског едикта (313), требало је да се новонастало стање употреби за дијагностиковање проблема и одговор на исте. Пре Првог васељенског сабора (325) на Истоку су у IV. веку одржани сабори у Анкири 314; и у Неокесарији 315. године; а на Западу у Елвири (306), Риму (313) и Арлу (314). У овом раду ће бити обрађени сабори — у Елвири и Арлу, и канони донети на њима, али у контексту канона Првог васељенског сабора. Посебно ће бити истакнут Осија Кордобски као могући заједнички чинилац за сва три сабора.

Кључне речи: Константин Велики, канони, сабор у Елвири (306), сабор у Арлу (314), сабор у Никеји (325), Осија Кордобски

Увод — Црква је установљена као Једна, Света, Саборна и Апостолска. Сваки делић Цркве као Тела Христовог заједно живи и заједно дејствује Духом Светим. Све те многобројне удове сједињује у једно богочовечанско тело сам Господ Христос, усклађујући делатност свакога делића са целокупним саборним животом Тела. Богочовечански организам Цркве возглављује Господ Христос.¹ Светотројично деловање у Цркви показује да Бог делује у историји кроз људе и на тај начин показује да није оставио своју Цркву. У историји је дошло до записивања вероисповедања, догмата, канона, како би истина вере била лакше пренета на потоње генерације. Све истине вере записане су са једним циљем, а то је да уведу верне у Цркву, у Свету Евхаристију. У прилог овоме иду и одлуке Васељенских Сабора. Све оне се завршавају анатемизмима, то јест одлучењем од Свете Евхаристије оних који су погрешили и тиме злоупотребили истину вере, па ће зато бити осуђени. Дакле, јединство у вери (једномислије) није крајњи циљ, већ предуслов за крајњи циљ, односно за живот у Христу — Евхаристији.²

1.1. Стање пре Првог васељенског сабора (325) — Припреме за Први васељенски сабор (325) трајале су дуго, и на Истоку и на Западу, а реална мо-

¹ Јустин (Поповић), *Домаћинка Православне Цркве*, књига трећа, Београд, 1978, 213–217.

² Cf. Митрополит Јован Зизиулас, „Идентитет Цркве“, *Саборности*, 1997, 5–16.

гућност за сазивање таквог сабора уследила је тек после Миланског едикта (313). Едикт је хришћанима донео лагоднији живот, те су они могли да — сада у миру — покушају да уобличи и запишу све предање које је у Цркви вековима чувано.

Цар Константин је желео да мир у Цркви допринесе једномислију у Царству. С друге стране, због природе Цркве, која је саборна и васељенска, епископи и митрополити су на локалним саборима већ припремали општи сабор да решава проблеме који су се налазили у конкретним заједницама и са којим су се суочавали током година.

Било је сабора који су сазивани због неке јереси, недисциплине или раскола, али ти сабори су били са мањим бројем учесника и имали су месни карактер. Са друге стране, сазивани су сабори на којима се одлучивало о већим проблемима и на којима су решавана горућа питања, али нису били васељенског обима. Трећи по реду сабори били су они сабори на којима су донети канонони који су били општеобавезујући за те области, али касније и за целу Цркву — или су донесени канони постојали основ за каноне са каснијих сабора на којима су донети канони као општеобавезујући за целу Цркву.

Пре Првог васељенског сабора (325) на Истоку су у IV веку црквени пројерарси саборовали у Анкири 314; а затим и у Неокесарији 315. године. Међутим, пре тих, сазивани су и сабори у Елвири, Риму и Арлу, на Западу Римске империје. Овај рад биће ограничен на два сабора — у Елвири и Арлу, као репрезентима за стварање канонске кодификације, почетком IV века, на Западу и утицајем канона донетих на тим саборима на каноне Првог васељенског сабора.

2.1. Сабор у Елвири — Сабор у Елвири (Iliberis, или Eliberis, вероватно данашња Гранада) одржан је 306. године.³ Присутно је било деветнаест епископа и двадесет и шест презвитера, већином из јужних области Шпаније, а били су присутни и ђакони и лаици. На сабору је донет осамдесет и један канон, који су се тицали паганства, неморала, неких дисциплинских престапа у Цркви, и др. Сабор у Елвири је одржан у време великог гоњења од стране римског императора Гаја Аурелија Валерија Диоклецијана. Познато је да је у току ових прогона пострадао педесетак хри-

³ Карл Јозеф фон Хефеле (Hefele-Leclercq, *Histoire des conciles*, Paris 1965, I, 261, 262. 176), Пије Бонифације Гамс (*Die Kirchengeschichte von Spanien*, Ratisbon 1864, II, 1–309) и Роберт Вилијам Дејл (Alfred W. Dale, *The Synod of Elvira and Christian Life in the Fourth Century*, London 1882) одлучни су у вези са датовањем сабора у Елвири углавном због чињенице што Осија Кордобски није могао да буде на сабору после 307. године, када се придружио Константину у својству саветника. Док, са друге стране, Жан Хардуин (*Acta conciliorum, et epistolae decretales ac constitutiones summorum pontificum*, Paris, 1726, 247–258) сугерише да је сабор могао бити одржан 311. године, а Ђовани Доменико Манси наводи 309. годину (J. D. Mansi, *Sacrorum conciliorum nova et amplissima collectio*, Florence and Venice, 1758–98) vol.II.ii.1–406).

шћана из Кордобе, Калагурниса, Алкале де Хенарес, Мериде и Сарагосе.⁴ Најпознатији су били мученици из Сарагосе — њих осамнаест, а међу њима ђакон Винсент. Поред ових градова у којима су живели хришћани, постоји и много других, што се види из списка присутних епископа на сабору у Елвири.⁵

На сабору је донет осамдесет и један канон, а постоји теза да је на њему донет двадесет и један канон, а да је осталих шездесет унето у каноне са овог сабора уствари с ранијих сабора који су одржани на Иберијском полуострву.⁶ Сабор у Елвири је пружио потоњим генерацијама истраживача увид у организованост Цркве у Шпанији, а посебно су томе допринели канони донети на сабору. С друге стране, објављивањем канона пружена је могућност да се сагледају околности под којима су хришћани видели свој положај у Шпанији — како у верском, а оно и у социјалном контексту — у односу на Јевреје и незнабошце у окружењу.

2.2. Осврт на неке каноне донете на сабору у Елвири у контексту канона Првог васељенског сабора — Текст свих канона јасно изражава православну веру код хришћана у Шпанији и указује на све аномалије са којима су се сусретали током III века када је јасно дефинисан став према разним проблемима, који је на сабору у Елвири само кодификован.⁷ Тај став шпанских хришћана преточен у каноне може да укаже и на везу са канонима донетим на Првом васељенском сабору, првенствено због Осије Кордобског који је био један од главних личности на оба поменућа сабора.⁸

⁴ Lane Fox, Robin. *Pagans and Christians*, New York 1986, 596; S. Mackenna, *Paganism and pagan survivals in Spain up to the fall of the visigothic kingdom*, Washington 1938, 36–37.

⁵ Cf. Чаировић, И. Богословско-историјске импликације сабора у Елвири (306), Ниш и Византија XI, Ниш 2013, 69–78.

⁶ Cf. Meigne, M. “Concile ou collection d’Elvire,” *Revue d’histoire ecclésiastique* 70 (1975), 361–387. Ова теза захтева ширу анализу, а постоје наговештаји да је реална, јер тематика канона није систематизирана. Поред овог јасног показатеља, потребно је извршити и анализу стила језика канона како би се дошло до јединственог закључка о томе колико је канона заиста настало у Елвири 306. године.

⁷ Најбољи приказ канона донетих на сабору у Елвири дао је Ferdinand de Mendoza, *De confirmando Concilio Iliberitano ad Clementem VIII.*, 1593 (што је објављено и у Mansi II. 57–397); затим следи Fr. Ant. Gonzalez, *Collect. Can. Ecclesiae Hispaniae*, Madrid, 1808, које доноси нов осврт на каноне са преводом на шпански језик; књига је 1849. поново штампана у Bruns, *Bibl. Eccl. Tom. I. Pars II*); а савремени истраживачи највише користе извод из Hefele, *Conciliengesch.* I. 148–192 (друго издање 1873); затим се користи и Gams, *Kirchengesch. von Spanien* (1864), vol. II. 1–136; и књига аутора Дејла о сабору у Елвири издата у Лондону 1882. године. У XX веку објављен је некритички приказ канона који не може да буде ни основ за даља истраживања — тај шпански текст канона објавили су J. Вивес, Т. Мартин и Г. Мартинез — J. Vives, T. Martin, G. Martinez, *Concitos viigonsos e hispano-romanos*, Barcelona — Madrid 1963, vol. 1.

⁸ V. C. de Clercq, *Ossius of Cordova. A contribution to the history of the Constantinian period*, Washington 1954, 26.

Став тадашњих хришћана у Шпанији⁹ према паганству и приношењу жртава јасан је из првог канона којим се забрањује да се причести хришћанин, онај који је крштен, који је био да жртвоприноси у многобожачком храму — чак и на самрти.

Други и трећи канон се односе на бивше свештенике империјалног култа у Римском царству и каже да они — после крштења — не смеју да жртвоприносе (тада се неће причестити, чак ни на самрти: понављање првог канона), али ни да присуствују жртвоприношењима (тада могу да буду причешћени на смртном одру, само ако се покају). Овде се истиче да не смеју да учествују у било каквим неморалним радњама — посебно се наводи да не смеју да буду учесници било каквих сексуалних узнемиравања. Четврти канон дефинише да се бивши свештеници државног култа могу крстити тек после три године припремног периода (оглашење). Од петог до петнаестог канона дефинише се казна за морални преступ углавном жена (опет — сексуално узнемиравање, прељуба и убиство). У шеснаестом канону први пут се помињу Јевреји и јеретици — којима није дозвољено да се жене са хришћанкама. Дакле, до седамнаестог канона на сабору су третирани преступи мирјана и одређене су консеквенце за морални преступ.

Осамнаести канон — на почетку — указује на епископоцентричну структуру у Цркви у Шпанији крајем III и почетком IV века, јер се наводи ред служби: епископ-презвитери-ђакони. У канону се каже да ако се открије

⁹ На почетку морамо истаћи да канони сабора у Елвири нису систематизовани по областима, већ су стихијски написани. Ево сижеа: о паганима говоре прва четири канона; затим, о убиствима, прекршиоцима и казнама говоре пети и шести канон; о сексуалним преступима говори наредни канон; од осмог до једанаестог канона говори се о браку и разводу; затим се у дванаестом канону опет говори о сексуалним преступима; наредна два канона говоре о невиности; од петнаестог до седамнаестог канона говори се о консеквенцама због брака са паганима; следећи канон описује сексуалност код свештеника; наредна два канона говоре о односу свештеничке службе и трговине; од двадесет и првог до двадесет и шестог канона говори се о дужностима мирјана у Цркви; двадесет и седми канон опет говори о односу клирика и жена; а о сексуалности код клирика се говори у канонима од тридесетог до тридесет и трећег; наредна два канона говоре о магијским службама и консеквенцама; тридесет и шести канон говори о забрањивању стављања икона у цркву; следећа три канона говоре о оглашенима и одређују време крштења за отпале и пагане; четрдесети и четрдесет и први канон говоре о односу идолатрије и хришћанства; наредни канон опет говори о крштењу; четрдесет и трећи канон говори о прослављању Педесетнице; од четрдесет и четвртог до четрдесет и осмог канона говори се о примању оглашених у тајну Крштења; следећа два канона говоре о односима хришћана и Јевреја; од педесет и првог до педесет и трећег канона говори се о томе како поступати са особама који хуле и који су отпали од Цркве; следећи канон говори о венчањима; до шездесетог канона се опет понављају дисциплински прекршаји који имају везе са паганским обичајима и како са хришћанима који их упражњавају треба поступати; до шездесет и осмог канона се говори о катихуменима и како се са њима понашати у датим ситуацијама; наредна два канона говоре о браку; седамдесет и први канон говори о блуду; наредни канони се односе на клирике, сведоке и робове. Дакле, из овог кратког осврта на теме може се закључити да је првих четрдесет канона систематизовано у — какве-такве — целине, а да је остатак канона додат као да је преписиван из докумената ранијих хришћанских сабора.

да је неко из наведених црквених служби учествовао у сексуалном злочину — да се не причести чак и на самрти. Деветнаести канон, опет, почиње истим редом служби у Цркви, само се сада забрањује епископу-презвитерима-ђаконима да напуштају територију својих епархија или парохија због послова од којих прибављају материјалну корист. Такав став је поновљен и у другом канону сабора у Арлу (314) и у петнаестом и шеснаестом канону Првог васељенског сабора (325). Двадесети канон сада већ почиње речју клирици, јер се сада подразумева да се зна епископоцентрична структура у Цркви. Затим се говори о зеленашењу — и то да се клирик који зеленаши рашчини, а да се мирјанин изопшти. Иста је тема и седамнаестог канона сабора у Nikeји (325).

Двадесет и први канон говори о томе да треба јавно казнити онога који живи у граду а три недеље није био и црви (на Светој Литургији). Следећи канон говори о враћању заблуделог хришћанина који је отишао у јеретике, и то да је врло битно да он схвати свој грех — отпадништво, а затим да десет година буде оглашен — покајник, па тек после тог периода да се причести. Двадесет трећи и двадесет шести канон говоре о посту.

Канон двадесет и четврти није у контексту претходних канона, већ говори да онај који је крштен услед неке тешкоће, у области у којој стално не живи, да не буде клирик у тој области.

У двадесет и седмом канону се истиче да са епископом и са било којим другим клириком не сме да живи жена која није у фамилијарној вези са њим, односно да са њим живи само сестра или монахиња (како пише у канону: дјева). Овај канон је у вези са трећим каноном Првог сабора у Nikeји: да ни епископ, ни презвитер, ни ђакон, али ни било ко од клирика не живи са женом која му није мајка, сестра или тетка.

Тридесети канон се опет враћа на моралну димензију људи у Цркви, односно, забрањује се да се посвети за ипођакона онај који је у младости сексуално прегрешао. У следећем канону (31) говори се о томе да ће се онај који је учествовао у блудним радњама после крштења причестити тек када се буде венчао, што би означило да се покајао.

Тридесет и други канон је занимљив због две димензије живота у Цркви: покајање и служба; говори се о томе да онога ко је смртно згрешио не може да исповеди свештеник, већ епископ; али се затим истиче да га само услед болести може причестити свештеник, па чак да може да га причести и ђакон ако му тако свештеник нареди. У овом канону треба истаћи то да се смртни греси исповедају епископу, а не свештенику. Канон указује на то да је Свето Причешће могао да раздељује само епископ или свештеник, али не и ђакон, који може то да уради само ако му то нареди свештеник.

Канон тридесет и трећи сабора у Елвири треба посебно размотрити. У њему се говори да сви клирици (и епископ, и свештеник, и ђакон или други

клирици) морају (наредба) да се уздржавају од жена и да немају деце; а ако неко другачије уради, да се *ироіна од досіојансїва службе клирика*.¹⁰ Дакле, овде се јасно види да црквене власти нису против брака, али да је потребно уздржање клирика од сексуалних односа; наиме шпански епископи су усвојили становиште да је секс зло и да прља чистоту свештенослужења.¹¹ Дерик Бејли истиче примере аскетизма оних који су живели са својим женама у „духовном браку“ у коме су живели чисто и показивали свима свестост брачних односа.¹²

Тридесет и шести канон се бави забраном икона на зидовима цркава.¹³

Четрдесет и трећи канон је врло важан, јер осуђује јерес и наређује да сви славе Педесетницу. А двадесети канон Првог васељенског сабора говори о томе да се стојећи приносе молитве Богу, што је наглашено због неких који недељом приклањају колена, и у дане Педесетнице, тако да је Сабор одредио да се у свим областима сачува исто.

Четрдесет и девети канон истиче однос Цркве у Шпанији и Јевреја, и говори да земљопоседници не смеју да летину — коју им је Бог дао — дају Јеврејима на благослов; ако ову наредбу прекрше, потпуно се екскомуни-

¹⁰ Овде треба подсетити да је од II века, на првом месту — у Африци негована морална савршеност, тако да не изненађује што Тертулијан (с.150-с.225) уздиже целибат изнад брака: *Exhortation to Chastity* 13, у PL, 2, 978. Он је то радио како би узвисио клирикалну службу. Када говоримо о овој теми, морамо истаћи да је Стари Завет извршио велики утицај на стварање менталитета казна-награда, али и аспекта сагледавања чистог и нечистог; cf. Adolph Harnack, *History of Dogma*, New York, 1958, I, 176.

¹¹ Сабор у Елвири је био помесни сабор и на њему је била мањина шпанских епископа, али је на њему донет нов приступ овом проблему, па видимо Осипу Кордобском да на Првом васељенском сабору говори о теми безбрачног свештенства, али без успеха, јер је епископ Пафнутије, будући неочењен, заговарао тезу да овакав захтев не би требало стављати пред клир, и то је саборски прихваћено. Међутим, на сабору је одлучено да се ни један клирик не може венчавати после рукоположења, а уједно се забрањује да клирик у својој кући држи жену која му није блиска рођака (канон 3). Cf. Поповић, Р. *Васељенски сабори — Први, Други, Трећи и Четврти — одабрана докумената*, књига 1. Висока школа — Академија Српске Православне Цркве за уметности и конзервацију, Београд 2012, 107–111; Socrates, *Historia ecclesiastica* 1.11, у PG 67, 101–104 (Пафнутије наводи да частан брак и (брачна постава) нису скврнављење.); Sozomen, *Historia Ecclesiastica* 1.23, у PG, 67, 925. У доба после римских епископа Инокентија I и Лава Великог историја бележи неколико сабора (у Картагини, Оранжу и Туру) који потврђују елвирски тридесет и трећи канон.

¹² Derrick S. Bailey, *The Man-Woman Relation in Christian Thought*, London 1959, 33.

¹³ *Placuit picturas in ecclesia esse non debere, ne quod colitur et adoratur in parietibus depingatur*. Овај канон су протестанти користили како би аргументовали своје одбијање да иконе ставе у цркве. Са друге стране, католици су тај канон објашњавали тако да су на тај начин клирици желели да онемогуће пагане да, на било који начин, оскврнавe божанство Једном Богу. Cf. Hefele, *нав. дело*, I. 170. Међутим, Дејл (Dale, *нав. дело*, 292) мисли да је овај канон био уперен на искорењивање идолатрије међу хришћанима, који нису били утврђени у вери, већ су користили и неке паганске обреде, па чак и идоле. Тако овај канон можемо посматрати у контексту почетних канона сабора у Елвири који говоре о жртвоприношењу као о смртном и највећем греху.

цирају. Наредни канон забрањује оним клирицима или мирјанима који једу са Јеврејима да се причесте. На овај начин можемо разумети однос хришћана и Јевреја у шпанском друштву у III и IV веку.

Канон педесет и трећи показује саборност и бригу за Цркву: првенствено зато што на почетку канона пише: сви смо се договорили, а затим се наређује да само епископ који је дао епитимију, може да је порекне и да се други епископи не мешају у тај проблем, због једномислија и мира међу браћом.

Седамдесет и шести канон каже да ако неко буде рукоположен за ђакон, а открије се да је починио неки смртни грех, да ако сâм исповеди тај грех, буде у покајном периоду од три године и да се тек после причести; а ако га неко открије, а не каже он сам, онда тек после пет година. Седамдесет и седми канон каже да ако ђакон некога крсти у некој невољи, када нема у близини епископа или презвитера, такво крштење треба епископ да усаврши својим благословом; а ако крштени умре без благослова, узима му се вера коју је имао до тада. Осамнаести канон Првог васељенског сабора говори о ђаконима: Дошло је до светог и великог Сабора да у неким местима и градовима ђакони дају Причешће (Евхаристију) презвитерима, што је противно (мимо) канону (правилу) и наслеђеном обичају (навици). Они који немају благодат (власт) да приносе, онима који приносе дају Тело Христово. И ово је дознао Сабор, да неки ђакони примају Причешће и пре епископа. То нека сасвим престане, и ђакони нека остану у сопственим границама, знајући да су они слуге епископа, и да су нижи од презвитера. Нека примају Причешћа (Евхаристију) према поретку после презвитера, било да им га даје епископ или презвитер. Ђакони, чак, не смеју ни да седе међу презвитерима, јер је то противно правилу (канону), и против је поретка. А ако неко не жели да се покори и после ових одлука (одредби), да се лиши ђаконства.¹⁴

Веза између канона донетих на сабору у Елвири (306) и Сабора у Nikeји (325) јасна је веза код канона двадесет и седмог — сабора у Елвири и трећег канона Nikeјског сабора; затим, канон пети Nikeјског сабора говори о изопштенима истим тоном као и неколико канона сабора у Елвири (36–39; 44–48; 60–68); девети и десети канон Nikeјског сабора говори о рукоположењу, као и осамнаести и деветнаести и тридесет и други канон сабора у Елвири; тринаести канон Nikeјског сабора сублимира неколико канона сабора у Елвири који говоре о крштењу на самрти (неколико канона од осмог до двадесетог канона); канон четрнаест Nikeјског сабора је исти као и канон двадесет и други, али канон сабора у Елвири прописује и период

¹⁴ О канонима Првог Сабора види: Н. Милаш, *Правила йравославне Цркве с йумачењима* 1, Нови Сад 1895; *Свейшйени канони Цркве*, прев. Епископ Атанасије (Јевтић), Београд 2005; Поповић Р., *нав. дело*, 107–111; Р. Huillier, *The Church of the ancient Councils*, New York 2000.

катихумената; петнаести канон Nikeјског сабора који говори о преласцима клирика из града у град, истоветан је са деветнаестим каноном сабора у Елвири; седамнаести канон Nikeјског сабора истоветан је са каноном двадесетим каноном сабора у Елвири; канон осамнаести Nikeјског сабора сличан је канону тридест и другом сабора у Елвири; канон двадесети сабора у Nikeји разматра слављање Педесетнице, као и четрдесет и трећи канон сабора у Елвири.

3.1. Поред сабора у Елвири (306) који је имао већ истакнут циљ и аргументацију за каноне који су донети на сабору, требало би појаснити шта се дешавало у северној Африци пред саборе у Риму и Арлу,¹⁵ за које сматрамо да су били у функцији припрема за Први васељенски сабор. Раскол донатиста у доба цара Константина, који се повезује са спором Кипријана и Стефана који се десио раније, изузетно је значајан за историју хришћанске Цркве у периоду владавине Константина Великог.

Пре Константинове владавине Црква је претрпела неколико налета гоњења — од Нерона (54–56) и Домицијана (81–86), преко Септимија Севера (око 211), па све до Деција Трајана (249–251) и Диоклецијана (284–305). У Африци где је владао Максимин, забележена су врло окрутан гоњења, која су кратко трајала. На челу картагинске Цркве тада је био Менсурије, који је имао умерене пастирске ставове и није сматрао за потребно да се ревновањем за Христа непосредно изазивају незнабожачки гонитељи. Његов помоћник је био архиђакон Цецилијан. Донатисти¹⁶ обојицу, ипак, описују негативним атрибутима. Пошто су били врло одлучни ригористи, донатистима се није свидео Менсуријев умерени став према онима који нису издржали гоњења. Када је гоњење престало, Менсурије је оптужен да је скривао ђакона Феликса који је написао писмо против цара и да је одбио да га преда властима, те да је сам отишао у Рим како би га на суду оправдао. Када се враћао из Рима, упокојио се, па је картагинска катедра од тог тренутка остала удова.¹⁷

¹⁵ Cf. Чаировић, И. Богословско-историјске импликације сабора у Арлу (314), Ниш и Византија X, Ниш 2012, 513–522.

¹⁶ Донатизам је као ригорозни покрет у ранохришћанској афричкој Цркви 4. века осуђен као расколнички. Назван је по берберском хришћанину Донату (лат: Donatus Magnus) који је сматрао да Црква мора бити Црква светаца, а не грешника и да свете тајне које су починили *традиџори* (издајници), свештеници који су за време прогона предавали свештене књиге властима или су пријављивали друге хришћане, нису важеће. Донатисти су говорили да су валидне само тајне извршене од свештеника са моралним или светим интегритетом. Опширније види J. Pelikan, *The Christian Tradition: A History of the Development of Doctrine, Vol. 1: The Emergence of the Catholic Tradition (100–600)*, University of Chicago Press 1975, 309; A. McGrath, *Heresy: A History of Defending the Truth*, Harper One; Reprint, 2010, 135–175; Поповић, Р. *Појмовник црквене историје*, Београд 2011, 90.

¹⁷ В. В. Болотов, *Историја Цркве у периоду до Константина Великог*, Краљево 2009, 334–335.

3.2. Осврт на неке каноне донете на сабору у Арлу 314. године у контексту канона Првог васељенског сабора — Канони са сабора у Арлу сачувани су до данас захваљујући Писму Силвестру и Канонима Силвестра — први документ је посведочио о постојању 9 канона, а други о свих 22 канона. Исти је случај био и са канонима са сабора у Елвири. Документ са канонима из Арла потписали су сви присутни клирици. Хефеле је утврдио да су ова два документа аутентична — први са краћим и старијим изводом из сажетих канона, а затим и други са канонима донетим у целини.¹⁸

У нашем истраживању бавићемо се свим канонима донетим на сабору како бисмо могли да компаративно анализирамо каноне, донете на саборима у Елвири (306), Арлу (314) и на Првом Васељенском сабору у Никеји (325).¹⁹

Први канон сабора у Арлу односио се на питање слављења Васкрса — да се Празник над празницима слави свуда по римском обичају.²⁰

Други канон је изричито захтевао од свих рукоположених клирика да буду у местима за где су рукоположени и да не прелазе из епархију у епархију. Двадесет и први је изражавао став ране Цркве, као и други канон, али се овај односио на свештенике и ђаконе. Овај канон доноси исту забрану као и апостолски канони, али и као 15. канон са Никејског сабора. То исто изражава 19. канон сабора у Елвири у коме пише да свака црква (парохија) у епархији има својег служитеља.

Шести канон одређује да они који желе да приме крштење у тешкој болести, то могу учинити тек ако буду у постељи, сходно 13. канону Првог васељенског сабора да онај који умире не може бити лишен последњег Причешћа. Са друге стране, сабор у Елвири на неколико места одлучује од причешћа — чак и пред смрт.²¹

Седми и осми канон се односе на оне државне званичнике који су уједно и верници, о којима треба да брине њихов епископ, а само ако прекрше црквену дисциплину, да буду екскомуницирани.²²

¹⁸ К. Ј. Hefele, *нав. дело*, 69.

¹⁹ У студији Два Константинова сабора, мр Зоран Деврња истражује и колико сабори из IV века комуницирају са наслеђем Апостолских канона, што је врло значајно за континуитет канонског предања у контексту светопредањске праксе у Православној Цркви. Cf. Деврња, З. Два Константинова сабора, Међународни научни симпозион „Црква у доба Светога Цара Константина Великог“, 24/25. мај 2013. године, Православни богословски факултет, Београд.

²⁰ Овакав начин писања канона јасно указује на неједнако слављење Васкрса у хришћанском свету почетком IV века Христове ере. Наиме, истичемо слављење Васкрса у Британији у том периоду — славило се по римском обичају и по старо-келтском на дан јеврејског празника Пасхе. Пикти су били под утицајем келтске (ирске) мисије, што поткрепује чињеница да пиктски краљ Нехтон (710) шаље у Нортамбрију детаљни опис расправа о тадашњем слављењу Васкрса. Опширније види А. D. M. Barrell, *Medieval Scotland*, Cambridge University Press 2000, 6. Овде треба поменути да су на сабору у Арлу били присутни и епископи из Британије. Cf. Haddan A. W. и Stubbs W., *Councils and Ecclesiastical Documents Relating to Great Britain and Ireland*, vol. V 1, Clarendon Press 1969, 7.

²¹ Cf. Канони сабора у Елвири: 1, 18, 71, etc.

²² Овај канон понавља оно што је већ донето раније на сабору у Елвири (306) — 56. канон: да онај ко је у државној служби не долази у Цркву, јер се на послу нужно сусреће са паганизмом.

Девети канон говори о онима који преносе писма исповедника.²³

Десети канон одређује да они који својим понашањем терају своје жене на прељубу, не узимају друге жене.²⁴

Једанаести канон говори о искључењу из заједнице на изврстан период жена које се удају за невернике.²⁵

Дванаести канон говори о одлучењу свештеника који дају новац у зајам уз камату.²⁶

У тринаестом канону се говори о оним свештеницима који неправилно проповедају Свето Писмо и који су отпали од вере, те због тога их треба одлучити, а овај канон је у директној вези са прогоном у време Диоклецијана када су неки свешетници принели жртву многобожачком идолу. На сабору у Арлу се услед апела донатиста расправљало питање шта урадити са оним клирицима које су рукоположили они епископи који су отпали од вере.²⁷

Петнаести канон сабора у Арлу говори да ђакони служе само у цркви за коју су наречени. Овај канон је касније — на Првом Васељенском сабору — проширен и уобличен у 15. канон којим је забрањено не само ђаконима, већ и презвитерима и епископима да прелазе из града у град. Ово је последица, опет, Диоклецијановог гоњења за време кога су неки ђакони узели себи за право да раздељују свете дарове у местима где није било свештеника и епископа. Овај канон из Арла забрањује праксу да ђакони разносе свете дарове по многим местима, већ да то раде само у својој цркви. Шеснаести канон говори о томе да они који су преступили и били искључени из заједнице, могу бити враћени само у своју заједницу.²⁸ Седамнаести канон говори о епископима који служе у туђим епархијама.²⁹ Осамнаести канон упозорава ђаконе у градовима да се не уздижу изнад презвитера, па чак и да ништа не раде без сагласности презвитера. Први Васељенски сабор је 15. каноном забранио ђаконима да прелазе из града у град, што је, као што смо већ рекли, последица новонасталог стања у прогоњеној Цркви. А пошто је до Првог васељенског сабора стање у Цркви стабилizовано, било је потребно да се клирицима објасни како да се понашају према предањској пракси и у стању мира. Сходно Првом сабору, односно канону 18, ђаконима се, чак, забрањује и да седе са презвитерима.

²³ Овај канон је поновљени 25. канон сабора у Елвири (306).

²⁴ Овај канон је написан према 9. канону сабора у Елвири, али тако да је сада мушкарац у главној улози, док је у Елвири жена у главној улози.

²⁵ Овај канон је у вези са 15. каноном сабора у Елвири, који говори о родитељима чије се ћерке удају за невернике.

²⁶ Буквално је преписан први део 20. канона сабора у Елвири.

²⁷ Овај канон се образлаже у 5. и 11. канону Првог Васељенског сабора.

²⁸ Канон је у склопу већ поменутог 15. канона са Првог Васељенског сабора у Nikeји.

²⁹ Канон је у вези са 15. каноном са Првог Васељенског сабора у Nikeји.

Деветнаести канон говори о томе да се епископима који су позвани у град додели црква у којој ће служити.³⁰

Двадесет и први канон одређује да презвитери и ђакони који једном напусте место за које су рукоположени, могу да служе на другом месту, али да више не иду на друга места.

Последњи, 22. канон говори да они који отпадно и који не желе да се покају, ако пред крај свог живота услед тешке болести пожелеле да се врате у заједницу, могу да се врате тек ако се искрено покају.³¹

4.1. Могући утицај Осије Кордобског на доношење канона на саборима у Елвири, Арлу и Никеји — Водећа личност сабора у Елвири и други потписник на листи канона био је Осија, епископ Кордобе,³² који је — као главни представник Запада — био присутан и на Првом васељенском сабору који је сазвао цар Константин Велики. Знамо да је Осија био и царев саветник. Морамо нагласити да је Осија био родом из Кордобе и да је око шездесет година био епископ Цркве Христове, те је имао увид у писање канона са сабора у Елвири, а то искуство је, можда, пренео и на писање канона Никејског сабора (325).

Осија Кордобски је био водећа личност³³ на саборима (Елвира, Арл и Никеја) тако да преко канона са тих сабора можемо претпоставити шта је Осија саветовао Константина и како су текле припреме, на царевом двору, за усаглашавање дневног реда Никејског сабора. Он је желео да Црква у целом Царству буде у миру и једномислена, па цареву намеру да се мир у Цркви успостави у свим областима Царства можемо, приписати делом и

³⁰ После 17. канона овог сабора, којим се забрањује да служи у туђој епархији, овај канон може само да упозори на то да епископ може служити Литургију у другој епархији само ако за то добије благослов и да му се за то одреди Црква

³¹ Канон је у вези са неколико канона са Првог Васељенског сабора у Никеји.

³² Рођен је око 256. године, а умро 358. године у Сирмијуму или Шпанији. Како наводи Морс, као младић страдао је под Максимином, а Хефеле наводи да је био прогоњен у доба Диоклецијана, што настављају Лајтцман и Ричардсон; cf. Hans Lietzmann, Robert Douglas Richardson, *Mass and Lord's Supper: A Study in the History of the Liturgy*, E. J. Brill, Leiden 1979, 570. Хиротонисан је за епископа кордобског 295. године. Његово име је поменуто међу епископима који су потписали каноне Елвирског сабора. Leclercq на неколико места у својој — овде поменутој — књизи јасно износи да је Осија био врло близак сарадник цара Константина између 313. и 324. године, а пре Првог васељенског сабора је био царев саветник у диспуту са донатистима. Осија је био посредник у аријанском спору, а цару је помагао да се спор реши, што се види у многим писмима. Уз то, Осија је био предстојатељ сабора у Никеји (325), а то место је било врло спорно за објашњење — зашто Осија? Геласије Кизички је наглашавао да је Осија председавао у име папе римског, и да су му помоћници били папски легати (D. Thomae Ittigii, P.P. & Superintend. Lips. Historia Concilii Nicaeni: Observationibus Maxime Recentiorum Scriptorum Illustrata, Tarnovius, 1712, http://books.google.rs/books/about/D_Thomae_Ittigii_P_P_Superintend_Lips_Hi.html?id=OktBAAAACAAJ&redir_esc=y, 15.11.2011). Исто мисли и Хефеле (Hefele, 758).

³³ Поповић Р. нав. *дело*, 105.

Осији. Осија је био веза између Цркве која је прогањана и Цркве која је постала део политике Цара. Био је велики бранилац никејске вере, али је пред крај свог живота потписао аријанско вероисповедање. Убрзо после тога је умро у својој 100. години живота (358).

Закључак — Припреме за Први васељенски сабор (325) трајале су дуго, и на Истоку и на Западу. Сви канони са помесних сабора могу бити сматрани припремним дешавањима, јер је цар Константин желео да мир у Цркви допринесе једномислију у Царству. На Истоку и Западу Царства сазивани су сабори на којима се одлучивало о великим проблемима (јереси и расколи) и на којима су решавана горућа питања, тако да су те одлуке морале да постану општеобавезујуће. То је могло да се деси само на васељенском сабору, и то су знали и цар и Црква. Зато је врло занимљиво анализирати и повезивати каноне са ранијих — помесних — сабора са одлукама донетим на Првом васељенском сабору у Nikeји. Уз то је врло значајно препознати личност која је могла да обједини што више помесних сабора и да зна како су на њима доношене одлуке, како би што концизније и јасније објаснио цару шта треба преузети са локалног нивоа, и пренети на васељенски ниво. То је, занимљиво према нашем скромном мишљењу, могао да буде Осија Кордобски.

Литература

- Н. Милаш, Правила православне Цркве с тумачењима 1, Нови Сад 1895.
Свешћени канони Цркве, прев. Епископ Атанасије (Јевтић), Београд 2005.
 Јустин (Поповић), *Домаћиника Православне Цркве*, књига трећа, Београд 1978.
 Митрополит Јован Зизулас, Идентитет Цркве, Саборност, Пожаревац 1997.
 Поповић, Р. Васељенски сабори — *Први, Други, Трећи и Четврти — одабрана докуменџа, књига 1. Висока школа* — Академија Српске Православне Цркве за уметности и конзервацију, Београд 2012.
 Поповић, Р. Појмовник Црквене историје, Београд 2011.
 Чаировић, И. Богословско-историјске импликације сабора у Елвири (306), Ниш и Византија XI, Ниш 2013.
 Чаировић, И. Богословско-историјске импликације сабора у Арлу (314), Ниш и Византија X, Ниш 2012.
 P. Huillier, *The Church of the ancient Councils*, New York 2000.
 J. Vives, T. Martin, G. Martinez, *Concitos viigonsos e hispano-romanos*, Barcelona — Madrid, 1963, vol. 1.
 Hefele-Leclercq, *Histoire des conciles*, Paris 1965.
 Alfred W. Dale, *The Synod of Elvira and Christian Life in the Fourth Century*, London 1882.
 V. C. de Clercq, *Ossius of Cordova. A contribution to the history of the Constantinian period*, Washington 1954.
 J. D. Mansi, *Sacrorum conciliorum nova et amplissima collectio*, Florence and Venice, 1758–98.

- Gams, P. B. *Die Kirchengeschichte von Spanien*, Ratisbon 1864.
- Meigne, M. "Concile ou collection d'Elvire," *Revue d'histoire ecclésiastique* 70 (1975).
- J. Pelikan, *The Christian Tradition: A History of the Development of Doctrine*, Vol. 1: *The Emergence of the Catholic Tradition (100–600)*, University of Chicago Press 1975.
- A. D. M. Barrell, *Medieval Scotland*, Cambridge University Press 2000.
- Haddan A. W. и Stubbs W., *Councils and Ecclesiastical Documents Relating to Great Britain and Ireland*, vol. V 1, Clarendon Press 1969.
- Lane Fox, Robin, *Pagans and Christians*, New York 1986;
- S. Mackenna, *Paganism and pagan survivals in Spain up to the fall of the visigothic kingdom*, Washington 1938.
- Adolph Harnack, *History of Dogma*, vol. I, New York 1958.
- Hans Lietzmann, Robert Douglas Richardson, *Mass and Lord's Supper: A Study in the History of The Liturgy*, E. J. Brill, Leiden 1979.
- A. McGrath, *Heresy: A History of Defending the Truth*, Harper One, 2010.

Influence of Canon West Law Acts (from the beginning of the 4th century) on decrees of the First Ecumenical Council (held in 325)

Summary: Analytical review of the canons of Councils held in Elvira (306) and Arles (314) before the First Ecumenical Council can establish a connection between all the Christian communities in the East and the West, and the same themes that are dealt in church communities. Our task was to reconsider the canons of these two councils and to indicate the relationship between the councils in the West and the canons at the First Ecumenical Council. In addition to the same content in many canons, it should be noted in personality of Hosius of Cordoba, as hierarch who was very well known and respected in the East and the West, and as such participated in many councils, but also as advisors St. Emperor Constantine.

Keywords: Council of Elvira (306), the Council of Arles (314), the First Ecumenical Council, canon, Hosius of Cordoba, St. Constantine